

אח"י 1234567

ביתו של הרבי מגור

שולחנו של בעל ה"אמרי אמת"

כששמענו כי שולחן־הכתיבה שעליו כתב הרבי את חידושי־התורה שלו, שלידו קיבל את חסידיו המביאים בפניו את ה"קוויטלאך" שלהם — עוד נמצא בגור, נדלקנו מיד.

שמנו את פעמינו לעבר בית־הדואר, ומשנכנסנו — התבוננתי מיד בשולחן ושאלתי את הפקיד הממונה אם אפשר לקנותו.

"רהיטי בית־הדואר אינם למכירה", השיב ביובש, "אך נראה לי שאפשר למצוא דרך למכור לך את השולחן".

עתה בחנתי את השולחן מכל צדדיו וראיתי שאפשר בקלות לפרק אותו ולאורזו בחבילה. רציתי בכל אופן לדעת בדיוק אם אכן שולחנו של הרבי הוא, ואת זה חייב הייתי לבדוק לפני כל משא־ומתן על רכישתו. לכן צילמתי את השולחן מכיוונים שונים, ולאחר מכן שאלתי את הפקיד למחירו.

"ברור שלשולחן ערך רב, כיון שהוא עתיק", אמר האיש. "הוא השתייך לצדיק", וכאן השתמש במלה זו בעברית, שהיתה מוכרת לגויי העיירה. הוא הסביר שלא רצה את הכסף בשביל עצמו, כי אם בשביל ממשלת פולין. "כמה אתה מוכן להציע?" שאל.

השבתי שהשולחן הוא בעצם רכוש משפחת הרבי מגור, וכי חובתה של ממשלת פולין להשיבו לבעליו. אמרתי שאני מוכן לשלם את כל הוצאות הפירוק, האריזה ומשלוח השולחן לישראל.

"אין לי כל סמכות למסור לך את השולחן חנם. אצטרך לדון בנושא עם הממונים עלי", השיב הפקיד.

הבינותי, כי בשום פנים ואופן לא יתן לי את השולחן בלי שאשלם תמורתו. הצעתי לתת סכום של חמש מאות דולר למוסד צדקה פולני, אם ירשה לי לקחת את השולחן, אך הוספתי שעלי לדבר תחילה עם משפחתו של הרבי מגור.

כעבור חודשים אחדים ביקרתי אצל אלמנתו של האדמו"ר
ה"אמרי אמת" זצ"ל, שהיתה עוד אז בחיים. בביתה נכחו גם
ידידי הבלתי־נשכח, הרב בנימין זאב הנדלס, מנהיג בולט באגודת
ישראל בפולין, והרב יצחק מאיר לוין המנוח, חתנו של ה"אמרי
אמת" ומנהיגה העולמי של אגודת ישראל. הראיתי להם את
התצלומים, וכל השלושה אישרו שאכן מדובר בשולחנו של
הרבי.

לאחר מכן, כשביקרתי אצל האדמו"ר בעל "בית ישראל"
מגור זצ"ל, מסרתי לו על שיחתי עם הפקיד בבית־הדואר של
גור. ברם, האדמו"ר לא הגיב, ופירשתי את איתגובתו כסימן
שלא מצא ענין בהמשך טיפולי בנושא.

ואני חוזר שוב לביקורי בגור. לאחר הביקור בבית־המדרש,
פנינו אני וידידי הוותיק לעבר בית־הקברות. זה היה ביקורי
הראשון בבית־קברות יהודי בפולין שלאחר המלחמה. שערי
בית־הקברות היו פתוחים לרווחה ושני סוסים רעו בתוכם.
בית־הקברות עצמו היה חרב. המצבות סולקו. יכולתי לספור רק
שבע מצבות על קברים, ואלה היו השרידים האחרונים של
בית־הקברות. כיון שאני כהן, לא יכולתי להיכנס פנימה, כדי
לקרוא את השמות החקוקים על המצבות. מרחוק הבחנתי
באוהל המלט הסגלגל על קברי ה"חידושי הרי"ם" וה"שפת
אמת". כתבתי קוויטל ומסרתי אותו בידי חברי כדי לשימו
בקברם של מייסדי שושלת גור.

בהתבונני דרך עדשת מצלמת ה"מינוקס" שלי, הבחנתי כי
חור גדול, באורך של שני מטר וברוחב מטר אחד, נפער בגב
המצבה שעל קברי שני הצדיקים. עקבתי בעיני אחרי תנועות
ידידי. ראיתי אותו עומד לפני הקבר, שפתיו נעו, ברור היה שהוא
אומר פרקי תהלים, אך לא ראיתי אותו מניח את הקוויטל שלי
בקבר. כעבור דקות אחדות שב אלי, כאשר הקוויטל עוד בידו.

"מדוע לא הנחת את הקוויטל בקבר?" שאלתי אותו, אך לא
קיבלתי כל תשובה.

חזרתי על שאלתי.

הדפוס 1374567

"לא יכולתי", אמר, ופרץ בבכי. אחרי עידוד רב הסכים לומר, כי ראה שהקבר נפרץ ואיננו עוד נקי. "איך יכולתי להניח שם את הקוויטל?" שאל, כשהוא בוכה כמו ילד. הרגשתי התכווצות שרירים בבטני, וגם עיני נתמלאו דמעות ובכיתי שעה ארוכה.

אוצר החכמה

קברי ה"חידושי הרי"ם" וה"שפת אמת"

בביקור שערכתי, כאמור, לאחר־מכן בארץ ישראל, דיווחה העתונות בארץ על עבודתי בפולין. האדמו"ר ה"בית ישראל" זצ"ל הזמין אותי לביתו, כדי לשמוע מפי דין־חשבון מלא.

כאשר הגעתי, שאל אותי שאלות רבות שארכו שעתיים. לקראת סוף שיחתנו שאל אם ביקרתי בגור, האם ראו עיני את

בית־המדרש ואת ביתו הישן של הרבי, האם ביקרתי בבית־
הקברות?

כמובן שהשבתי בחיוב לשאלותיו של הרבי, ואז שאל שאלה
נוספת: "איך נראה בית־הקברות?"

"כמו כל בתי־הקברות היהודיים בפולין", השבתי בהתחמקות.

"ואיך נראה הקבר של ה'חידושי הרי"ם' ושל ה'שפת אמת'?"
שאל.

לא עניתי. דמעות הופיעו בעיני.

"הרבי נטל את ידי בידו. "הרשל", אמר, "ספר לי הכל".

לא היתה לי ברירה.

הרבי קם ממקומו, הניח את מגבעתו על השולחן, וכשהוא
נרגש עד מאוד החל פוסע בחדר. "אוי ווי, וואס מיינע אויערן
הערן!" (אוי לאזנים שכך שומעות). אחרי שניות אחדות נרגע.
הוא התיישב בכסאו ואמר: "יש הרבה יותר על מה לבכות מענין
זה!"

סיפרתי לרבי בפרוטרוט על בעיות הכשרות בפולין ועל
בריתות־המילה שביצעתי.

דננו גם באפיית מצות בפולין ובבעיות הנוגעות ליהודים
יחידים שונים. לפני שיצאתי מעל פניו, מסר לי הרבי בקשה
אישית, הקשורה בספריה העשירה ובכתבי־היד שהיו רכושו של
אביו בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל. לאביו הרבי זצ"ל היה אחד
האוספים המגוונים ביותר של ספרים יהודיים. הוא כלל ספרי
אינקונאבלא שנדפסו לפני שנת 1500, כלומר, בעשורים
הראשונים לאחר המצאת הדפוס. ה"אמרי אמת" קיים מגע
רצוף עם מוכרי ספרים יהודיים ידועי־שם, אשר דאגו להודיע לו
תמיד על ספרים נדירים שעומדים להימכר. אם רצה אחד
מחסידיו להגיש לו מתנה, הרי שהמתנה הטובה ביותר היתה —
ספר עתיק־יומין.

לאחר פלישת הגרמנים לפולין בשנת 1939, נמלטו הרבי ובני־ביתו מגור ומצאו מקלט זמני בוורשה, אולם נאלצו להשאיר מאחוריהם את ספרייתו העשירה של הרבי. כל אשר יכלו ליטול עמם, היו שתי מזוודות שהכילו את כתביו של הרבי עצמו. כתבים אלה הוחבאו לאחר־מכן בתוך קיר במרתף בית הקהילה היהודית בוורשה, ברח' גזיבובסקה 26. הספריה עצמה אבדה במלחמה, ואף־על־פי שצצו ונתגלו שרידים של ספריות גדולות אחרות ואוספים שלמים נחשפו — הרי מספריית ה"אמרי אמת" לא נמצא אפילו ספר אחד או כתב־יד אחד.

"האם תהיה מוכן", שאל אותי הרבי, "באחד מביקוריך העתידיים בפולין, לברר או ליזום חיפוש? אם תתעוררנה בעיות כלשהן, כספיות או אחרות, פנה לאחי" (בעל "לב שמחה"). הרבי קרא לחנינא הגבאי ופקד עליו לקרוא ל"שמחה בונים". כשהגיע אחיו, אמר לו הרבי: "אני רוצה שתעבוד עם הצעיר הזה בענין הספריה של אבא זצ"ל — הוא מוכשר ואפשר לסמוך עליו".

בעת כתיבת שורות אלה, חלפו כבר יותר משלושים שנה מאז שוחח עמי האדמו"ר ה"בית ישראל" מגור זצ"ל על הספריה וכתב־היד של אביו זצ"ל. דבריו לא משו מזכרוני במשך כל השנים הללו. בכל נסיעותי לפולין ובשאר ארצות אירופה המזרחית, עשיתי בירורים וחיפשותי אחר הספרים וכתב־היד הללו. שליחי "אל־תידום" חיפשו בספריות יהודיות ולא־יהודיות בפולין אחר ספרים הנושאים את חותמתו של ה"אמרי אמת". הם מצאו בפולין ספרים המשתייכים למשפחת הרבי מגור, אך אלה לא כללו אף ספר אחד הנושא את חותמת הרבי. במשך שנים רבות נראה כאילו אין החיפוש מוביל לשום תוצאות. עד כדי כך טרחנו, שפנית לאו.בה., משטרת הפנים הפולנית, ובעצה אחת אתה שכרתי שני מומחים המצוידים במוני גייגר, אלה בחנו את קירות המרתף בבנין וועד הקהילות היהודיות בוורשה, אך לא נתגלה דבר. אפשר רק לשער, כי בעת שיקום המבנה לאחר

ההפצצות של מלחמת העולם השנייה, הוקמו מחדש קירות שלא על-פי תכנון היסודות המקורי.

אח"כ 12.34567

ידיעה אחרת שהועברה אלי, אמרה, כי הנאצים שרפו את כל ספרייתו של הרבי, אבל היו סיבות טובות לפקפק במהימנות הידיעה הזו. מאוחר יותר, העברנו את חיפושנו לעבר מה שהיה עד לאחרונה גרמניה המערבית, לאחר שידוע כי הנאצים העבירו בזמנו לגרמניה משאיות עמוסות ספרים יהודיים נדירים שהם מצאו בארצות שכבשו. הרב פלדמן, שכיהן בעבר כרב בצבא ארה"ב המוצב בגרמניה, העלה בפני השערה, כי יתכן מאוד שמרבית אוסף הספרים של הרבי מגור מפאר כיום את אוניברסיטת היידלברג, כחלק מאוספי שטרייכר ורוזנברג.

לפני כעשר שנים מצא אחד משליחינו את הספר "מאורות נתן" משנת 1701, שנשא את חותמת ה"אמרי אמת". היה זה גילוי ראשון של ספר השייך לאוספו של הרבי. שלחנו אותו מיד לאדמו"ר מגור שליט"א (בעל ה"לב שמחה"), וכאשר ביקרתי אצלו ערב הימים הנוראים לפני שמונה שנים, אמר לי הרבי, כי זו פעם ראשונה מאז מלחמת העולם, שהוא מחזיק בידיו ספר מספרי אביו זצ"ל, וכי הדבר גרם לו שמחת יום-טוב אמיתית.

לפני שנים ביקרתי במערב גרמניה ובארצות אחרות באירופה במגמה להקים ועד המורכב מראשי קהילות וחסידי גור נודעים, כדי להמשיך בחיפוש אחר הספרים וכתבי-היד מספריית הרבי מגור. החיפוש עודנו בעיצומו.

פרק ה': חילול בתי-הקברות היהודיים

במזרח-אירופה

בשנות החמישים הגיע לארה"ב פרופסור פולני בשליחות רשמית של משרד התרבות בוורשה. האיש הביא עמו תכנית מפורטת בדבר שיפוצם ואחזקתם הנכונה של בתי-הקברות היהודיים ההיסטוריים הרבים אשר בפולין, בהם קבורים רבנים מגדולי מאורות עולמות התורה והחסידות. ברם, שליחותו של הפרופסור מפולין נכשלה "מחוסר ענין ציבורי".

לפני צאתי לפולין ביקש ממני חותני המנוח, ר' שלמה פרידמן, בן רבה של דלוגאשאווה, הרב משה פרידמן ז"ל, שהיה קשור בקשר אמיץ לחסידות אלכסנדר, לעלות על ציוני אדמו"רי השושלת בעיירה אלכסנדר.

אח"כ 1234567

ואמנם, בהיותי בלודז, נסעתי בוקר אחד, בלוויית מר קינד מלודז, במונית לאלכסנדר, כדי למלא את משאלתו של חותני. לאחר נסיעה קצרה של שמונה ק"מ בלבד, הגעתי לבית-הקברות, כשהנני מזועזע ממראה עיני. בית-הקברות לא היה מוקף גדר. כל הקברים היו ממש מופקרים לטורפים אנושיים וחיתיים כאחד. מרבית המצבות היו זרוקות על האדמה באיסדר בולט. היתה זו אחת החוויות הקשות ביותר שעברו עלי בפולין, והיא כמו מראות דומים שבהם נתקלתי במקומות אחרים, העמיקה בתוכי את תשומת-הלב לבעיה החמורה של מצב בתי-הקברות היהודיים, הבלתי-שמורים והבלתי-מוגנים, הן בפולין והן ביתר ארצות הגוש המזרחי.

בפינה אחת של בית-הקברות באלכסנדר גיליתי שלושה פולנים שוכבים על-גבי אחד הקברים וחופרים בקרקעיתו באצבעותיהם ובכלים שהביאו עמם לצורך זה. כיון שאני כהן, לא יכולתי להתקרב אל הקבר ולראות בדיוק מה הם עושים שם. כאשר ראו אותי מצלם את מה שעניי רואות, קמו וניגשו אלי. על-פי בגדי ומצלמתי הם זיהו אותי כאמריקאי.

"האם אתה מדבר פולנית?", שאל אותי אחד מהם.

כשהשבתי בחיוב, הציג בפני כמה מערכות של שיני אדם ושאל אותי: "האם ברצונך לקנות שיני יהודים?"

עתה הבינותי כבר מה חיפשו הפולנים בקברים: הם חיפשו שיני זהב. הם ידעו, איפוא, למכור את הזהב, אך חשבו שאולי יעשו רווחים גם משינים טבעיות. יהודים, ובמיוחד מארה"ב — כך הניחו — בוודאי יקנו אותן.

"התמכור לי את שיני אביך"? שאלתי בעצבנות את הגוי שהציע למכור לי 'שיני יהודים'. "הבא אלי את שיני אביך ואקנה אותן ממך", אמרתי.

ציוניהם של האדמו"רים בעל "ישמח ישראל" ובעל "תפארת שמואל" ^{אוצר החכמה} והרבי הראשון מאלכסנדר, היו כולם במצב ירוד מאוד. כולם היו מרוכזים בתוך "אוהל", אבל קירות הלבנים של ה"אוהל" היו חסרים, שהרי כל אימת שפולני המתגורר בסמיכות מקום לבית-הקברות היה זקוק ללבנים, היה מוצא את מחסורו ב"אוהל" זה.

מצבת קבורתו של בעל "תפארת שמואל"

קשה היה לי לבטא את תחושת הכאב והבושה שאפפו אותי עם עוזבי את בית-הקברות של אלכסנדר. במוחי חלפו מחשבות